

Романа Рибић
Факултет музичке уметности у Београду
romanar@fmu.bg.ac.yu

УДК 027.7:[378.6:78(497.11 Beograd)]

Библиотека Факултета музичке уметности у Београду

Сажетак

Библиотека Факултета музичке уметности у Београду у саставу је београдског Универзитета уметности, те припада високошколским, специјалним библиотекама. Њен научно-истраживачки карактер испољава се кроз активну улогу у сакупљању и очувању српског музичког блага. У односу на национални значај збирке коју поседује, вредност и величину фонда организацију рада Библиотеке и изузетно велики број корисника, Библиотека Факултета музичке уметности у Београду у пракси је, иако не и формално, централна музичка библиотека у Србији.

Кључне речи:

Библиотека Факултета музичке уметности у Београду, централна музичка библиотека у Србији, систем каталогизације, традиција систематске обраде

Факултет музичке уметности (Музичка академија) у Београду почео је са радом 21. новембра 1937. године, на дан Св. арханђела Михајла. Основали су га композитори Коста П. Манојловић (1890-1949), Стеван Христић (1885-1958) и Петар Стојановић (1877-1957). Године 1957. четири Академије (музичка, примењена, позоришна и ликовна) удружиле су се у Уметничку академију. Првобитни назив, Музичка академија, промењен је 1973. године у Факултет музичке уметности. Са још три уметничка факултета, овај факултет припао је заједници Универзитета уметности.¹

Напореда са отварањем Музичке академије, почела је са радом и њена Библиотека. Готово од самог оснивања, постојала је идеја о паралелном формирању Музичког архива и Музичког музеја, при чему би Музеј требало да има два засебна одељења: за музички фолклор и за народне инструменте. Већ наредне године (1938), настала су два одељења – Фонографско и Грамофонско,² која су убрзо, заједно са Музичким архивом, припојена новоформираном Музиколошком институту Академије (1945). Када је, три године касније, Институт престао са радом, целокупан његов фонд наследио је Историјско-фолклорни наставни од-

сек, а грађа Музичког музеја уступљена је 1948. године новооснованом Музиколошком институту Српске академије наука и уметности у Београду.³

Према првим *Правилима Библиотеке Музичке академије у Београду* (прокламованим на двадесет четвртој седници Професорског савета Академије, одржаној 24. новембра 1938. године),⁴ Библиотека Музичке академије формирана је као високошколска библиотека, која би временом требало да постане највећа национална музичка збирка. Тако је, на основу предлога Ректората Музичке академије (од 12. септембра 1945. године), Одељење за науку, уметност и културу Министарства просвете Народне републике Србије, доделило Библиотеци статус централне музичке библиотеке у Србији. Међутим, већ на самом почетку су настале потешкоће. Најпре, изостала су неопходна материјална улагања која би унапредила рад Библиотеке. Такође, није било ни јасних настојања да Библиотека буде кадровски ојачана, како би могла да преузме функцију матичне библиотеке са централном каталогизацијом, издавачком делатношћу, теоријским и инструктивним радом. Када је Законом о библиотекама из 1960. и Законом о библиотекама из 1965. године, матичну функцију добила Народна библиотека Србије, укинута

¹ Упор. – Властимир Перичић прир., *Четрдесет година Факултета музичке уметности (Музичке академије), 1937-1977* (Београд: Универзитет уметности, 1977), 9-40.

² Грамофонско одељење Музичке академије постојало је као засебна организациона јединица све до 1960. године, када је припојено Библиотеци.

³ Гордана Стокић, „Библиотека Факултета музичке уметности у Београду: настанак, садржај и значај збирке“, *Нови Звук* бр. 10 (1997): 125-137.

⁴ То су истовремено била и прва правила за рад једне факултетске библиотеке у Београду.

је статус централних свим библиотекама у Србији, па нажалост и Библиотеци Музичке академије. Положај запослених у Библиотеци нагло је погоршан 1973. године, када је Академија променила назив у Факултет. Приступило се изради новог статута, који је Библиотеку дефинисао као „помоћну службу“ административног карактера. Библиотеци је тако одузет ранг стручне службе. Њени радници нису више били третирани као стручни сарадници, већ су сврстани у ваннаставно особље. Таквом категоризацијом, Библиотека и њено „особље“, деградирани су у потпуности. Даљи негативан однос према библиотеци уочава се у *Правилнику Факултета из 1976. године*, у којем нису прецизиране стручне спреме запослених у Библиотеци, па самим тим ни подела послова и одговорности.⁵

Интересантно је, такође, да Библиотека све до 1996. године у свом кадру није имала музичара који би својим стручним образовањем, познавањем музичке литературе и принципа организовања специфичне музичке колекције, пратио наставне планове и програме на одсецима Факултета. Данас су у Библиотеци Факултета запослена три библиотекара–музиколога, специјализована да процене потребе студената и професора, усмеравајући рад Библиотеке у одговарајућем правцу, као и два књижничара (самостални и виши), са прецизно прописаним задужењима и обавезама.

Велики недостатак Библиотеке ФМУ у Београду увек је био простор. Смештај фонда, који се прогресивно увећава, неадекватан је. У неким деловима Библиотеке, приступ грађи веома је отежан. Књиге и ноте су згуснуто смештене на дрвене полице дужине 3,5 до 5 метара. То подразумева, између осталог, и свакодневну употребу мердевина, што знатно успорава манипулацију. Осим тога, постоји и опасност од трајног оштећења штампаног, а посебно рукописног материјала.

Још 1938. године, постојали су одређени напори, као и свест о потреби за што бољим техничким уређењем Библиотеке. Тако, на пример, Члан 45 из *Правила Библиотеке Музичке академије* предвиђа следеће: „Када Библиотека Музичке академије добије потребне просторије, одредиће се и једна соба са клавиром, у којој ће слушаоци, ученици и лица којима је дозвољен рад у Библиотеци моћи свирати музичка дела да би се са њима упознали“. Члан 46, пак, прописује да би Библиотека требало да има две читаонице – општу и специјалну. Општу би користили ученици,⁶ студенти и лица са дозволом за рад у Библиотеци, а специјалну професори и други музички и јавни радници, такође са посебном дозволом за коришћење услуга Библиотеке. Дозволу издаје ректор Академије (односно декан). До данас, међутим, нису остварена оваква техничка решења.

Ипак, ниједним правилником до сада није регулисано адекватно просторно решење у складу са међународним стандардима. Наиме, Библиотека Факултета музичке уметности у Београду требало би да има бар 300м² простора, двоструко већу читаоницу, слушаоницу, гардеробу, а, у складу с тим, и осморо запослених. Библиотека, међутим, располаже са укупно пет просторија на 130м², које су уједно и магацини. Осим канцеларије за петоро библиотечких радника, ту су пријемно одељење са каталозима и читаоница. У њој (површине само 30м²), која служи и као фоно-одељење (са десетак музичких уређаја),⁷ налазе се и компјутери. На овако малом простору, ускладиштене су и серијске публикације (на галерији читаонице), један део хорског фонда, део звучне грађе и архив музикалија (у посебним орманима). Значајна количина фонда (углавном легати), измештена је ван просторија Библиотеке и нажалост готово недоступна корисницима.

Највећи део фонда Библиотеке ФМУ у Београду заузимају музикалије, стручна литература из области музике и звучна грађа. Богатство Библиотеке, од самог оснивања, остварено је захваљујући дародавцима. Апел тадашњег првог ректора, музиколога и композитора Косте П. Манојловића, наишао је на велики одзив, те је на самом почетку свог рада, Академија већ располагала са 7.170 свезака музичке грађе. Дародавци су били дипломатска посланства у Београду, најпознатији светски музички издавачи и појединци, као и удружења поштовалаца српске културе из земље и иностранства. У наредним годинама, број јединица у фонду убрзано се повећавао. Прилив је у потпуности престао током Другог светског рата, када је и настава само спорадично одржавана. По завршетку рата, 1946. године, број публикација кретао се око 30.220.⁸

Данас се у фонду Библиотеке налази: преко 100.000 музикалија; око 12.000 монографских публикација домаћих и страних аутора из области музике (историја музике, биографије музичара, анализе дела, музички фолклор, естетика музике, позоришна музика и слично), али и ванмузичке грађе (теорија и историја књижевности, уметности и културе; филозофија; општа естетика; психологија; педагогија; социологија културе); затим звучни (9.000 плоча, 1.300 компакт дискова) и аудиовизуелни материјал; око 6.000 периодичних публикација (домаћих и страних наслова); референсна збирка од 3.000 томова енциклопедија, речника, лексикона и библиографија; стара и ретка издања (*Cithara Octohorda*); музичке збирке (*Das Chorwerk*); легати (Владимира Р. Ђорђевића); рукописне музикалије (Петра Стојановића); одабрани дипломски радови, као и магистарске и докторске тезе одбрањене на Факултету.

⁵ Г. Стокић, нав. дело: 128-132.

⁶ При Музичкој академији, од самог оснивања, била је и Средња музичка школа. Године 1955. Музичка школа се одваја и прераста у самосталну музичку школу „Јосип Славенски“.

⁷ У једном периоду рада Библиотеке, постојала је просторија која је служила као фонотека, али је временом претворена у магацин.

⁸ Г. Стокић, нав. дело: 126-127.

Недовољна снабдевеност наших продавница музичким материјалом и садашња неповољна финансијска ситуација у целокупној културно-просветној делатности у Србији, утичу на то да Библиотека ФМУ у Београду представља, у овом тренутку, најкомплетнији, а самим тим и садржајно најбољи извор музичке литературе у земљи.

Профил и структура одсека, као и организација наставе на Факултету, веома су специфични. Потребе студената, у том смислу, налажу постојање богатог фонда, обрађеног на стручан начин, класификованог и систематизованог у целини. Библиотека ФМУ у Београду поседује следеће каталоге:

- топографски;
- ауторски (монографских и серијских публикација, музикалија, звучног материјала, извођача, легата појединих српских композитора, сабраних дела одређених музичких стваралаца);
- стручни (монографских публикација и музикалија);⁹
- предметни (монографских публикација).

Ауторски/абecedни и топографски, основни су каталози Библиотеке. Организовани су по формалном принципу – аутор, смештај на полици. Израђују се за све врсте грађе: музикалије, монографске публикације и звучне записе. Из групе реалних каталога (који су организовани у односу на садржај јединица грађе), Библиотека поседује стручни каталог музикалија, као и стручни и предметни каталог књига.

Усвојено писмо Библиотеке је латиница. Приликом описа публикације прати се редослед података са насловне стране.

Од доношења *Правила Друштва библиотекара Србије* 1957. године, обрада грађе у Библиотеци ФМУ у Београду врши се према савременим стандардима. Први библиографски описи рађени су одмах након Другог светског рата, када су формирани ауторски и стручни каталози (1948). Најстарији сачувани библиографски описи публикација потичу с почетка шездесетих година прошлог века. Тако и каталожке јединице из тог периода садрже све елементе које имају и данас: сигнатуру публикације са библиографским описом (у свим каталозима) и инвентарским бројем (у топографском каталогу).¹⁰

С обзиром на претходно речено, у Библиотеци ФМУ у Београду се, читавих шездесет година у континуитету, спроводи систематска обрада фонда.

Један од основних циљева Библиотеке увек је био да адекватним приступом изађе у сусрет корисницима и њиховим потребама. Круг корисника које она опслужује изузетно је широк. Поред студената, запослених и пензионисаних професора и сарадника овог Факултета, Библиотеку користе и студенти, професори и сарадници осталих факултета у склопу београдског Универзитета и Универзитета уметности; затим научни радници чија су интересовања између осталог усмерена на истраживања у области музичке уметности; музичке установе („Југоконцерт“), ансамбли и оркестри (Београдска филхармонија) са којима Факултет сарађује; наставници и ученици нижих и средњих музичких школа, али и основних и средњих школа широм земље.

Радно време Библиотеке у великој мери прилагођено је потребама наставе. Библиотека је радним данима на располагању корисницима од 9 до 18 часова, а суботом до 13 часова. Рад запослених у Библиотеци подразумева стручну помоћ у сваком погледу – од „дешифровања“ каталожке јединице (ако корисник није у могућности да је сам протумачи), преко упознавања са понуђеном литературом, па све до сужавања избора и селекције грађе.

Готово од самог почетка рада Библиотеке, била су утврђена строга правила понашања. Приликом издавања нотног или неког другог материјала, пазило се на то да се публикације не износе ван просторија Библиотеке, осим ако супротно налажу потребе наставе. У читаоници су се могла користити највише три дела истовремено, са максималним задржавањем до петнаест дана. Након тог периода, публикације су биле повучене из оптицаја, да би потом биле враћене у магацин.

Специфична организација наставе, али и недостатак простора за рад, диктирају данас сасвим другачији приступ издавању. Механизам функционисања знатно је измењен у односу на онај од пре седамдесет година. Студентима је сада дозвољено да позајме и користе ван Библиотеке највише пет публикација дневно. Наставно особље, сарадници и докторанти Факултета, у могућности су да задрже до десет публикација, максимално три месеца. Привремени корисници (у које убрајамо докторанте и научне раднике различитих профила са осталих сродних или мање блиских факултета и из бројних научно-истраживачких институција, истакнуте уметнике и друге музичке установе са којима Факултет остварује вишегодишњу сарадњу), позајмљују само оне публикације које не могу да пронађу у другим библиотекама. Дозвољено им је да изнесу највише три публикације у сврху фотокопирања, уз обавезу враћања текућег дана и депоновања важећег документа (личне карте).

У свим правилницима Факултета који су до сада ступили на снагу, постоје и посебне ставке које прописују да одређене публикације не би требало

⁹ Детаљније о структури стручног каталога музикалија и изради каталожких јединица види у: Романа Рибић, „Стручни каталог музикалија у Библиотеци Факултета музичке уметности у Београду“, *Библиотекар* год. I, бр. 3-4 (2008): 123-141.

¹⁰ Опширније о садржају фонда, структури каталога и поступцима у обради грађе види у: Г. Стокић, „Библиотека Факултета музичке уметности у Београду – најзначајнија музичка колекција у Србији“ (магистарска теза, Филолошки факултет, 1996).

износити ван просторија Библиотеке. То су: библиотечки материјали од посебне културне и историјске вредности (рукописи, стара и ретка издања, архивска грађа), приручна литература (енциклопедије, лексикони, речници), периодичне публикације, колекције и целокупна дела одређених аутора, докторске дисертације и магистарске тезе, те издања у ограниченом броју примерака, јубиларна и скупочена издања са илустрацијама, као и аудио-визуелни материјал. Још у *Правилима из 1938. године* (Чл. 61 и 63), веома је јасно наглашено да се рукописи, библиографске реткости или скупочени списи могу добити на разгледање само уз специјално одобрење ректора Академије, у посебној просторији, уз обавезан надзор чиновника Библиотеке. У пракси је, међутим, сасвим другачије. Запослени у Библиотеци већ годинама наилазе на бројне проблеме различите природе. Дужност нам налаже да омогућимо неометано одвијање наставе, али исто тако имамо и обавезу да тај материјал сачувамо од пропадања. Нисмо, нажалост, увек у прилици да заштитимо фонд у потпуности јер, како захтевају одређени процеси у настави, он се често налази ван просторија Библиотеке. Осим тога, више него скромна квадратура читаонице (која служи и као фонотека, али и градероба), онемогућава студентима сваки иоле озбиљнији рад. У таквим условима, галама и жамор (уз употребу мобилних телефона), неизбежни су, што веома негативно утиче на радну атмосферу. Оправдано би било зато формирати, према предлогу Чл. 52 *Правилника за 1938. годину*, посебан правилник за рад у читаоници, који би био изложен на видном месту. То би значило да се у читаоници мора спроводити потпуни ред и мир. У њој би у сваком тренутку требало да борави и један запослени радник Библиотеке. Он би надзирао рад корисника, а по потреби и удаљио „неуљудно лице“ које ремети ред. Правила лепог понашања подразумевају и то да у читаоницу не би требало уносити „горње хаљине, шешире, штапове и кишобране“, као ни личне књиге које се, уколико је баш неопходно, морају претходно пријавити (Чл. 49 и 50). Добијањем „пролазнице“ односно потврде да није изнео ван читаонице публикације у власништву Библиотеке, корисник је слободан да напусти просторије (Чл. 71).

Данас је готово немогуће применити овакве поступке, јер је фреквенција корисника изузетно велика. Услед недостатка већег броја запослених, не постоји могућност да се одговарајућа особа, која би водила рачуна о регуларности рада, нађе у читаоници. Дешавају се тако пропусти, па се чак и сокови и кафа могу видети у рукама студената.

Како смо већ нагласили, специфичан вид организације наставе налаже и либералнији начин издавања материјала. То подразумева да се публикације, које иначе није упутно износити ван просторија Библиотеке, користе у собама-вежбаоницама. У питању је

углавном нотни материјал, иначе тешко доступан. Личне библиотеке професора и студената никада не могу бити довољно богате да у сваком погледу одговоре захтевима планова и програма наставе. С обзиром на то да материјал често напушта просторије Библиотеке, подложен је оштећењима. Под оштећењем библиотечког материјала подразумевамо писање и подвлачење по публикацијама, исецање, прљање, квашење и савијање листова, уништавање ознака Библиотеке и слично. У случају да корисник позајмљену публикацију изгуби или трајно оштети, дужан је да такав примерак надокнади новим примерком првенствено истог, евентуално другог издања, или публикацијом сличног садржаја. У случају да се оштећени примерак не може набавити, Комисија за Библиотеку одређује висину надокнаде, којом се Библиотеци исплаћује трострука вредност нестале публикације.

Морамо са жаљењем констатовати да се овакве ситуације све чешће догађају, а разлози се препознају најпре у наглашеном немару корисника. Чини се да данашњи убрзани начин живљења, заједно са бројним потешкоћама и негативним пратећим околностима, утиче на то да се према књизи не односимо на прави начин. Наилазимо чак на веома бизарне ситуације када нам се власници продавница или радници Градског саобраћајног предузећа јављају са питањима да ли су заборављене ноте у нашем власништву, јер су на њима учили ознаке Факултета.

Обезвређивање књиге се лако може извршити на више начина, захваљујући непримереном понашању корисника. Иако би свака библиотека требало да буде нека врста културног храма према којем би се сваки појединац односио са дужним поштовањем, она у великом броју примера то није. Онда не би требало да нас зачуди питање које наши корисници повремено постављају: „Овде није дозвољено пушење, је ли тако?“

Тако је. Да би овако лоша ситуација била промењена и Библиотека заиста постала наставно-научна јединица Факултета, неопходно је почети са спровођењем одређених активности и задатака, како би се кроз специфичну организацију и поделу рада, омогућило суштинско праћење наставног процеса.

Библиотека ФМУ у Београду је свој формални статус централне музичке библиотеке у Србији изгубила почетком шездесетих година прошлог века. Међутим, испуњавајући све услове једне факултетске библиотеке, она је тај статус у пракси повратила, пре свега захваљујући богатству фонда, начину организације рада и широком кругу корисника. Уз мало добре воље и залагања, можда бисмо могли очекивати одређене позитивне кораке. То би се првенствено односило на побољшање услова рада запослених у Библиотеци, што би се, претпостављамо, у великој мери одразило и на расположење корисника. Са новим, већим и уређенијим простором, створиле би се готово идеалне околности за функционисање, на задовољство свих нас.

Abstract

Library of the Faculty of Music Belgrade University of Arts belongs to the type of academic and special libraries. Its scientific and research achievements could be noticed through its activities in collecting and preserving the Serbian music heritage. According to its national significance, value of the holdings specific library organization and great number of users, Library of the Faculty of Music Arts represents in practice, although not formal, the central music library in Serbia.

Key words:

Library of the Faculty of Music Arts in Belgrade, central music library in Serbia, developed catalog system, tradition of standardized treatments

ЛИТЕРАТУРА

1. Перичић, Властимир, прир. *Четрдесет година Факултета музичке уметности (Музичке академије), 1937-1977*. Београд: Универзитет уметности, 1977.
2. *Pravila Biblioteke Muzičke akademije u Beogradu* [od 24. novembra 1938. godine]. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije, 1939.
3. *Pravilnik o organizaciji i radu Biblioteke Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu* [na osnovu člana 136. stav 4. Statuta Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu], 1976.
4. *Правилник о раду Библиотеке Факултета музичке уметности Универзитета уметности у Београду* [на основу члана 44. став 1. тачка 7. и члана 226. став 4. Статута Факултета музичке уметности Универзитета уметности у Београду], 2008.
5. Рибић, Романа. „Стручни каталог музикалија у Библиотеци Факултета музичке уметности у Београду“. *Библиотекар* год. L, бр. 3-4 (2008): 123-141.
6. Stokić, G. „Biblioteka Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu – najznačajnija muzička kolekcija u Srbiji“. Magistarska teza, Filološki fakultet, 1996.
7. Стокић, Гордана. „Класификација музичких библиотека у Србији“. *Нови Звук* бр. 9 (1997): 75-80.
8. Стокић, Гордана. „Библиотека Факултета музичке уметности у Београду: настанак, садржај и значај збирке“. *Нови Звук* бр. 10 (1997): 125-137.

